

Министерство образования Республики Беларусь

Учреждение образования «Барановичский государственный университет»

Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего образования
«Тамбовский государственный университет имени Г. Р. Державина»

**СПЕЦИАЛИСТ XXI ВЕКА:
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ
КУЛЬТУРА И ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ
КОМПЕТЕНТНОСТЬ**

Сборник материалов V Международной
научно-практической конференции

(Барановичи, 20—22 октября 2016 года)

Барановичи
БарГУ
2016

Включены материалы докладов V Международной научно-практической конференции «Специалист XXI века: психолого-педагогическая культура и профессиональная компетентность» по актуальным проблемам следующих научных дисциплин и направлений: психология, педагогика, филология, лингвистика и методика преподавания иностранных языков, человек в обществе, организация здоровьесбережения, обучение, воспитание и развитие дошкольников.

Адресовано преподавателям и студентам учреждений высшего образования, магистрантам, аспирантам.

Редакционная коллегия:

А. В. Никишова (гл. ред.), А. В. Прадун, Н. Ф. Захарченя (отв. секретари),
Е. А. Клещёва, Е. Ф. Нестер, К. С. Тристеня, А. В. Демидович, Е. И. Белая, О. Н. Фенчук,
И. В. Пинюта, А. А. Савко

Рецензенты:

доктор психологических наук, профессор Я. Л. Коломинский,
кандидат филологических наук, доцент, доцент кафедры русской и зарубежной литературы учреждения
образования «Гродненский государственный университет имени Янки Купалы» О. Е. Панькова

АБ СІСТЭМЕ ДЫЯГНОСТЫКІ СТУПЕНІ СФАРМІРАВАНАСЦІ САЦЫЯКУЛЬТУРНАЙ КАМПЕТЭНЦЫІ

Увядзенне. Мэтай артыкула выступае апісанне сістэмы дыягностыкі ступені сфарміраванасці сацыякультурнай кампетэнцыі (далей — СКК) у студэнтаў вышэйшай навучальнай установы моўнай накіраванасці. Такая сістэма неабходна для рашэння задач адбору зместа і методыкі фарміравання СКК у студэнтаў — будучых настаўнікаў замежнай мовы. Аналіз літаратурных крыніц сведчыць, што пры выкарыстанні культурознаўчых падыходаў да навучання замежнай мовы даследчыкі не аднойчы звярталіся да праблемы кантролю ведаў і ўменняў. Так, для тэсціравання ведаў замежнай культуры Р. Валетта прапаноўвае ў якасці аб'ектаў кантролю ўжываць нормы этыкету краіны вывучаемай мовы, існуючыя адрозненні паміж роднай і вывучаемай культурамі і цэннасці замежнай культуры [1, с. 181]. Пры ацэнцы сфарміраванасці СКК М. Байрам і Ж. Зарат рэкамендуюць акцэнтаваць увагу на здольнасці інтэрпрэтаваць і суадносіць разнастайныя культуры, інтэрпрэтаваць спецыфічныя факты культуры і знаходзіць рашэнне ў праблемнай сітуацыі, выкліканай разнастайнасцю культур [2, с. 13]. Але праблема дыягностыкі ступені сфарміраванасці СКК у студэнтаў моўнай установы, якія разглядаюцца намі як патэнцыяльныя міжкультурныя пасрэднікі, пакуль яшчэ існуе: ёсць неабходнасць ускладніць аб'екты кантролю, тэставыя заданні і шкалы ацэньвання.

Асноўная частка. Асноўваючыся на камунікатыўна-кагнітыўна-падыходзе да фарміравання СКК у студэнтаў, у якасці аб'ектаў кантролю ступені сфарміраванасці СКК мы прапаноўваем выкарыстоўваць такія яе асноўныя кампаненты, як уменні міжкультурнага пасрэдніцтва (далей — МКП) — атрыбутыўныя, рэтрансляцыйныя і інтэрпрэтацыйныя. Паколькі, з аднаго боку, дадзеныя ўменні забяспечваюць рэалізацыю міжкультурным пасрэднікам сваіх функцый у рэцэптаўнай, рэпрадуктыўнай і прадуктыўнай дзейнасці. З другога боку, дадзеныя ўменні базіруюцца на іншых складаючых СКК: сацыякультурных ведах, да якіх мы прылічваем як дэкларатыўныя (этыкет краін вывучаемай замежнай мовы і цэннасці народаў — носьбітаў дадзеных краін), так і працэдурныя веды (стратэгіі і тактыкі моўных і нямоўных паводзін), а таксама ўважлівыя адносіны да культур гэтых народаў. Такім чынам, вызначэнне ўзроўняў сфарміраванасці ўменняў МКП дае падставу для выяўлення ступеняў сфарміраванасці СКК у цэлым.

Заканамерна, што праверка сфарміраванасці выдзеленых уменняў МКП ажыццяўляецца пры дапамозе відаў тэставых заданняў, карэлюючых з відамі дзейнасці: рэцэптаўным, рэпрадуктыўным і прадуктыўным.

Для ацэнкі сфарміраванасці атрыбутыўных уменняў выкарыстоўваецца заданне на суаднясенне інаэтнічнай культурнай з'явы з нацыянальна-спецыфічнай цэннасцю, якая яе абумоўлівае. Да гэтай групы адносяцца заданні шматлікага выбару. Напрыклад, *выберыце правільны адказ: што абазначаюць выклічнікі “aha”, “yes”, “I see” у сітуацыі ўзаемадзеяння з носьбітам культуры англамоўных краін:*

- a) згода з партнёрам;
- b) запаненне паўзы-хезітацыі;
- v) сігнал, які сведчыць пра прыём інфармацыі;
- g) жаданне «адвязацца» ад партнёра.

Сфарміраванасць рэтрансляцыйных уменняў правяраецца праз выкарыстанне заданняў, якія маюць на ўвазе апісанне культурных з'яў або тактык моўных і нямоўных паводзін. Напрыклад, *прывядзіце прыклады моўных паводзін, якія ілюструюць выраз увагі ў ходзе слухання, тыповы для носьбітаў культуры англамоўных краін.*

З мэтай праверкі сфарміраванасці інтэрпрэтацыйных уменняў выкарыстоўваюцца заданні: 1) на знаходжанне і тлумачэнне сацыякультурных памылак у сітуацыі збою міжкультурных зносін; 2) на аналіз ролевых заданняў і выяўленне «сацыякультурных лавушак».

Прыклад 1.

Знайдзіце сацыякультурную памылку ў наступнай сітуацыі міжкультурных зносін і растлумачце яе.

У сітуацыі, якая прад'яўляецца на відэа, у адпаведнасці з нормамі этыкету роднай беларускай культуры партнёр В уважліва слухае, не рэагуючы вербальна на выказванні партнёра А. У сваю чаргу партнёр А расцэньвае паводзіны В як нежаданне падтрымліваць зносіны і завяршае акт камунікацыі. У выніку В адчувае незадавальненне, паколькі не выказаў свайго погляду, не спытаў што-небудзь і г. д.

Прыклад 2.

Прааналізуйце ролевае заданне і знайдзіце «сацыякультурную лавушку».

Пад «лавушкай» мы разумеем інфармацыю, змешчаную ў ролевым заданні, якая правацыруе студэнтаў да выкарыстання непрыемальных у культуры народаў англамоўных краін стратэгіі і тактык моўных і нямоўных паводзін. Назавём прыклады «лавушкі»:

- *Вы раздражнены тым, што...;*
- *Вас непакоіць нездаровы від знаёмага, з якім Вы размаўляеце;*
- *Вы хочаце папярэдзіць узнікненне культурнага шоку ў Вашага замежнага сябра, які ўпершыню ў Беларусі.*

Від дзейнасці / колькасць балаў	Уменні МКП	Від тэставага задання
Рэцэптыўны / 1 бал	Атрыбутыўныя	Суаднясенне з’явы культуры з цэннасцю
Рэпрадуктыўны / 2 балы	Рэтрансляцыйныя	Апісанне з’явы культуры / тактык моўных або нямоўных паводзін
Прадуктыўны / 3 балы	Інтэрпрэтацыйныя	Тлумачэнне з’явы культуры

Для распрацоўкі шкал ацэньвання ўзроўня сфарміраванасці ўменняў МКП мы выкарысталі тэарэтычныя палажэнні, якія ляжаць у аснове сучасных тэхналогій тэсціравання ў вобласці педагогікі і метадыкі выкладання замежных моў [3].

У нашым даследаванні вымярэнне ўзроўня сфарміраванасці ўменняў МКП здзяйсняецца з улікам «вагі важнасці» выкарыстаных заданняў. Для вызначэння колькаснага паказчыка ступені сфарміраванасці СКК у цэлым мы распрацавалі шкалу, у якой колькасць балаў за правільна выкананае заданне залежыць ад складанасці рэалізаваных разумовых аперацый у розных відах дзейнасці міжкультурага пасрэдніка. Згодна дадзенай шкале сфарміраванасць атрыбутыўных уменняў ацэньваецца адным балам, рэтрансляцыйных — двума і інтэрпрэтацыйных — трыма баламі (табліца 1).

Для выканання задання на праверку сфарміраванасці атрыбутыўных уменняў мы рэкамендуем выкарыстаць звязны аўтэнтычны тэкст, у якім неабходна суаднесці, напрыклад, тры маркіраваныя інаэтнічныя культурныя з’явы з адной з шасці дадзеных цэннасцей. Удакладнім, што пералік цэннасцей трэба пашырыць з мэтай памяншэння верагоднасці ўгадвання студэнтамі правільнага адказу і тым самым забяспечыць аб’ектыўнасць атрыманых рэзультатаў. Крытэрыем ацэньвання дадзенага віду заданняў з’яўляецца дакладнасць.

Наступны від заданняў мае на мэце выяўленне ўзроўню сфарміраванасці рэтрансляцыйных уменняў. Крытэрыямі яго ацэньвання выступаюць паўната і моўная граматынасць. Прадставім шкалу ацэньвання: 0 балаў — адмаўленне ад адказу, апісанне памылковага (нетыповага для замежнай культуры) прыкладу; 1 бал — апісана адна культурная з’ява, другія дадзеныя прыклады не тыповыя для вывучаемай культуры, ёсць моўныя памылкі; 2 балы — апісаны некалькі культурных з’яў без моўных памылак.

Для праверкі ўзроўню сфарміраванасці інтэрпрэтацыйных уменняў мы прапаноўваем заданне, у якім студэнтам неабходна прааналізаваць сітуацыю, знайсці сацыякультурную памылку і прапанаваць эфектыўны спосаб аднаўлення ўзаемаразумення. Крытэрыямі ацэньвання задання выступае адэкватнасць выкарастанай тактыкі моўных паводзін правілам этыкета і яе эфектыўнасць. Мы прапаноўваем ацэньваць выкананне дадзенага задання па наступнай шкале: 0 балаў — адмаўленне ад адказу; 1 бал — знаходжанне сацыякультурнай памылкі, якая стварыла міжкультурны бар’ер; ёсць моўныя памылкі; 2 балы — знаходжанне сацыякультурнай памылкі, якая стварыла міжкультурны бар’ер, і ўказанне спосабу яго пераадолення ў агульным выглядзе; магчымы памылкі ў моўнай рэалізацыі; 3 балы — знаходжанне сацыякультурнай памылкі, якая стварыла міжкультурны бар’ер, і прымяненне тактыкі моўных паводзін, накіраваных на аднаўленне ўзаемаразумення.

Іншыя падвідны тэставыя заданняў ацэньваюцца аналагічна дадзенаму прыкладу.

Наш вопыт прымянення распрацаванай сістэмы дыягностыкі ступені сфарміраванасці СКК у студэнтаў сведчыць аб мэтазгоднасці яе прымянення пры праверцы эфектыўнасці выкарыстання комплексу заданняў, накіраваных на фарміраванне СКК у будучых выкладчыкаў замежнай мовы як патэнцыяльных міжкультурных пасрэднікаў.

Заклучэнне. Сістэма дыягностыкі ступені сфарміраванасці СКК у студэнтаў вышэйшай навучальнай установы моўнай накіраванасці ўключае аб’екты кантролю, тэставыя заданні і шкалы ацэньвання. У якасці аб’ектаў кантролю мэтазгодна выкарыстоўваць такі кампанент, як ўменні МКП (атрыбутыўныя, рэтрансляцыйныя і інтэрпрэтацыйныя). Віды тэставых заданняў, якія выкарыстоўваюцца з мэтай вызначэння ўзроўню сфарміраванасці ўменняў МКП, павінны суадносіцца з рэцэптыўным, рэпрадуктыўным і прадуктыўным відамі дзейнасці міжкультурага пасрэдніка. Ацэнку вынікаў выканання тэставых заданняў трэба здзяйсняць з улікам «вагі важнасці» задання, якая залежыць ад складанасці разумовых аперацый, якія выконваюцца студэнтамі.

Спіс цытаваных крыніц

1. Valette R. The Culture Test // Culture bound: Bridging the cultural gap in language teaching / J. M. Valdes. Cambridge : Cambridge Univ. Press, 1986. P. 179—197.
2. Byram M., Zarate G., Neuner G. Sociocultural competence in language learning and teaching: Studies towards a common European framework of reference for language learning and teaching. Strasbourg : Council of Europe press, 1997. 122 p.
3. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии. М. : Педагогика, 1989. 192 с.
4. Рапопорт И. А., Сельг Р., Соттер И. Тесты в обучении иностранным языкам в средней школе. Таллин, «Валгус», 1987. 352 с.